

YOSHLARDA HUQUQIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI

Ahmadov Azamat Baxodir o'g'li

ChDPU Gumanitar fanlar fakulteti

ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi

(huquq ta'limi) magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada yosh avlodda huquqiy qadriyatlarni shakllantirishning muhim omillari, huquqiy ong va huquqiy madaniyatning jamiyat rivojida o'rnini tahlil qilinadi. Shuningdek, ta'lim tizimi, oila, ommaviy axborot vositalari hamda davlat siyosatining yoshlar huquqiy tarbiyasidagi ahamiyati ilmiy jihatdan yoritilgan.

Kalit so'zlar: huquqiy ong, huquqiy madaniyat, yoshlar tarbiyasi, huquqiy qadriyatlar, fuqarolik jamiyati, huquqiy davlat.

Bugungi globallashuv davrida yosh avlodni har tomonlama yetuk, huquqiy jihatdan ongli va mas'uliyatli shaxs qilib tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etishda yoshlarning huquqiy qadriyatlarini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Huquqiy qadriyatlar — bu jamiyat tomonidan tan olingan va qonun bilan mustahkamlangan adolat, erkinlik, tenglik, qonuniylik kabi tamoyillarni hurmat qilish va ularga amal qilishni anglatadi. “ Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan barcha islohotlar va o'zgarishlar, keng ko'lamli dasturlar yagona va ulug' bir maqsadga qaratilgan. U ham bo'lsa, xalqimiz hayotini yanada obod va farovon qilish, farzandlarimizni har tomonlama yetuk va barkamol etib tarbiyalashdan iborat”. [1,412] Bu jarayonlarda yoshlarga ta'lim tarbiya jarayonida huquqiy bilimlarni ham berib borish maqsadga muvofiqdir.

Yoshlar ushbu qadriyatlarni anglab yetgan sari ular jamiyatning faol va mas'uliyatli fuqarolariga aylanadi. O'zbekiston Respublikasida yoshlarning huquqiy savodxonligini oshirish va huquqiy madaniyatini yuksaltirishga qaratilgan ko'plab islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda ta'lim tizimi, oila instituti, ommaviy axborot vositalari va davlat siyosati muhim rol o'ynaydi. Yoshlarda huquqiy qadriyatlarni shakllantirishning asosiy omillari:

1. Oila muhitining ta'siri.

Yoshlarning huquqiy qadriyatlarini shakllantirishda oila eng muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Bola ilk tarbiyani aynan oilada oladi. Ota-onaning qonunlarga hurmati, ijtimoiy mas'uliyati va adolatga bo'lgan munosabati farzandning dunyoqarashiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. "Adolat, qonunga itoatkorlik, insonparvarlik, mehr-muruvvat, muhtojlarga yordam kabi asriy qadriyatlar xalqimizning azaliy qadriyatlari hisoblanadi va ular bugungi kun huquqiy tizimida o'zining ifodasini topgan." [2,22] Agar oilada qonunlarga hurmat, tartib-intizom va halollik qadrlansa, bola ham shu qadriyatlarni o'zlashtiradi. Aksincha, huquqiy madaniyat past bo'lgan oilalarda yoshlarning huquqbuzarlikka moyilligi ortishi mumkin. Bunda yoshlarga beriladigan tarbiya muhim o'rin egallaydi. "Yoshlarni ehtiyoj va manfaatlari uyg'unligi asosida tarbiyalashda ma'naviy meros va milliy qadriyatlarga yondashuvning to'rtta asosiy mezonini mavjud bo'lib, ular insonparvarlik, xalqparvarlik, vatanparvarlik va taraqqiyparvarlikdir"[3.12]

2. Ta'lim tizimining roli.

Ta'lim muassasalari yoshlarning huquqiy ongini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida huquqiy fanlarni o'qitish yoshlarning qonunlarni bilishi va ularni hurmat qilishiga xizmat qiladi.

Huquqiy ta'lim quyidagi vazifalarni bajaradi:

-huquqiy bilimlarni berish;

-qonunlarga hurmatni shakllantirish;

-fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirish;

-huquqbuzarliklarning oldini olish;

Shuningdek, yoshlarda maktab darslarida interfaol metodlar, munozaralar, rolli o'yinlar orqali huquqiy ta'lim samaradorligini oshirish mumkin.

3. Ommaviy axborot vositalarining ta'siri.

Zamonaviy axborot makonida ommaviy axborot vositalari yoshlarning dunyoqarashiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Televideniye, internet, ijtimoiy tarmoqlar orqali yoshlar turli huquqiy ma'lumotlarga ega bo'lishlari mumkin.

Agar ommaviy axborot vositalari jamiyatda qonun ustuvorligi, adolat va fuqarolik mas'uliyatini targ'ib qilsa, bu yoshlarning huquqiy madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

4. Davlat siyosati va huquqiy islohotlar.

Davlat tomonidan yoshlarning huquqiy madaniyatini oshirishga qaratilgan dasturlar muhim ahamiyatga ega. Huquqiy targ'ibot, yoshlar tashkilotlari faoliyati, turli tanlov va loyihalar yoshlarning huquqiy bilimlarini mustahkamlaydi.

Huquqiy davlat barpo etish jarayonida yoshlar faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lishi zarur.

5. Ijtimoiy muhit va tengdoshlar ta'siri.

Yoshlar ko'p vaqtini tengdoshlari bilan o'tkazadi. Shu sababli ijtimoiy muhit ham ularning huquqiy qadriyatlariga ta'sir qiladi. Ijobiy muhitda tarbiya topgan yoshlar qonunlarga hurmat bilan qaraydi, salbiy muhit esa huquqbuzarlikka moyillikni kuchaytirishi mumkin.

Yoshlarda huquqiy qadriyatlarni rivojlantirish yo'llari. Yoshlarning huquqiy madaniyatini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim:

-huquqiy ta'limni yanada rivojlantirish;

- maktablarda huquqiy targ‘ibot ishlarini kuchaytirish;
- yoshlar o‘rtasida huquqiy tanlovlar va debatlar tashkil etish;
- internet va ommaviy axborot vositalarida huquqiy savodxonlikni oshirish;
- ota-onalar bilan hamkorlikni mustahkamlash;

Bu chora-tadbirlar yoshlarning huquqiy ongini rivojlantirib, ularni jamiyatda faol va mas‘uliyatli shaxs sifatida shakllantiradi. Yoshlarda huquqiy qadriyatlarning shakllanishi ularni turli huquqbuzarliklardan saqlashda muhim omil hisoblanadi. Huquqiy qadriyatlarga ega bo‘lgan yoshlar qonun va jamiyat qoidalarining ahamiyatini chuqur anglaydi hamda o‘z xatti-harakatlarini huquqiy me‘yorlar asosida boshqarishga intiladi. Natijada ular jinoyat, huquqbuzarlik yoki boshqa noqonuniy harakatlardan o‘zlarini tiyib, qonuniy yo‘l tutishni afzal ko‘radilar.

Huquqiy qadriyatlar yoshlarning shaxsiy mas‘uliyatini ham shakllantiradi. Qonunlarga hurmat bilan qaraydigan shaxs o‘z harakatlarining nafaqat o‘zi, balki jamiyat uchun ham qanday oqibatlarga olib kelishini anglaydi. Shu sababli bunday yoshlar jamiyatda tartib va qonun ustuvorligini saqlashga hissa qo‘shishga harakat qiladi.

Bundan tashqari, huquqiy qadriyatlarga ega bo‘lgan yoshlar jamiyat hayotida faol ishtirok etishga intiladi. Ular o‘z huquq va burchlarini bilgan holda turli ijtimoiy jarayonlarda, jamoat ishlarida hamda fuqarolik tashabbuslarida faol qatnashadi. Bu esa fuqarolik jamiyatining rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu bois yosh avlodda huquqiy qadriyatlarni shakllantirish nafaqat huquqbuzarliklarning oldini olishga, balki jamiyatda faol, mas‘uliyatli va ongli fuqarolarni tarbiyalashga ham yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, yoshlarda huquqiy qadriyatlarni shakllantirish jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omillardan biridir. Huquqiy madaniyati yuksak bo‘lgan yoshlar jamiyatda qonun ustuvorligini ta‘minlashga, adolat va tartibni mustahkamlashga xizmat qiladi. Yoshlarning huquqiy qadriyatlarini rivojlantirishda oila, ta‘lim tizimi, ommaviy axborot vositalari va davlat siyosati muhim rol o‘ynaydi. Ushbu omillarning uyg‘unligi

yosh avlodni huquqiy jihatdan ongli, vatanparvar va mas’uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Yosh avlodda huquqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonida uzluksizlik tamoyiliga alohida e’tibor qaratish zarur. Ya’ni huquqiy tarbiya faqat maktab davrida emas, balki maktabgacha ta’limdan boshlab oliy ta’lim bosqichigacha davom etishi lozim. Bu jarayon bosqichma-bosqich amalga oshirilganda yoshlarning huquqiy ong va madaniyati yanada mustahkam shakllanadi. Shuningdek, yoshlarning huquqiy qadriyatlarini rivojlantirishda milliy qadriyatlar va ma’naviy merosdan ham samarali foydalanish muhim hisoblanadi. Adolat, halollik, vatanparvarlik kabi qadriyatlar xalqimiz tarixida muhim o‘rin egallagan bo‘lib, ular huquqiy madaniyatning shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Yoshlarning huquqiy tarbiyasini rivojlantirishda jamoatchilik institutlari, mahalla, nodavlat tashkilotlar ham muhim rol o‘ynaydi. Ushbu institutlarning hamkorligi yoshlar o‘rtasida huquqiy targ‘ibot ishlarini kuchaytirishga, ularni turli ijtimoiy loyihalarga jalb etishga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. “Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettiramiz, yangi bosqichga ko‘taramiz”. Toshkent, “O‘zbekiston” 2017-yil.
2. Boboyev H. “Davlat va huquq nazariyasi” Toshkent: “TDYU” 2020-yil
3. Qambarov A.A. “Zamonaviy barkamol insonni tarbiyalash-davr talabi. Farg‘ona, 2015-yil.
4. www.zoyonet.uz